

BOJARSKIE KLIMATY

Mapa powstała w ramach zadania publicznego „Białostockie szlaki turystyczne” realizowanego przez Regionalny Oddział PTTK w Białymstoku

Zadanie dofinansowane ze środków z budżetu Miasta Białegostoku

Ścieżka tematyczna „Bojarskie klimaty” jest próbą aktualizacji i rozwinięcia idei „Szlaku Bojar”, który utworzony został przez Urząd Miejski w Białymstoku w 2014 r. w celu wyróżnienia i podkreślenia wartości, a także unikatowości jednego z najstarszych i najbardziej malowniczych białostockich osiedli. Dzisiejsze Bojary, a raczej to, co z nich ocalało, to urokliwa drewniana enklawa w sercu Białegostoku z drewnianymi „chałupami bojarskimi”, z kocimi łbami, tajemniczymi ogrodami, winoroślą porastającą budynki i ciekawymi inicjatywami kulturalnymi. Niektóre domy związane są z wybitnymi postaciami życia kulturalnego i społecznego. Część obiektów objęta jest ochroną konserwatorską, pozostałe są dzięki zabiegom mieszkańców i instytucji „przywracane do życia”. Niektóre zniknęły bezpowrotnie, bo przez brak właścicieli popadły w ruinę, sponęły lub przebudowano je w sposób całkowicie zmieniający ich charakter.

Autorstwo:

Oryginalny Szlak Bojar został wytyczony i oznakowany przez Urząd Miejski w Białymstoku w 2014 roku, z inspiracji i we współpracy z dyrektorem Muzeum Podlaskiego Andrzejem Lechowskim, którego dzieciństwo i młodość związane były z Bojarami.

Oznakowanie:

Część obiektów oznakowana jest metalowymi kartuszkami z zielonym motywem, na których znajdują się opisy w języku polskim i angielskim.

1. Ulica Skorupska

Ulica Skorupska to najstarszy świadek historii Białegostoku jako miasta pogranicza. Niewielki jej fragment, który zachował się do dziś, był od czasów Unii Lubelskiej po III rozbiór Polski granicą między Koroną Królestwa Polskiego a Wielkim Księstwem Litewskim. Jako wyraz pamięci o tym wydarzeniu uchwałą rady miejskiej ustanowiono powstanie ronda Korony Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego.

2. Ulica Koszykowa

To prawdopodobnie najbardziej urokliwa ulica w „sercu Bojar”. Powstała w końcu XIX wieku jako droga dojazdowa do posesji na parcelach, które wyprzedawał Aleksander Koch. Już przed 1915 rokiem nazywano ją ulicą Kochowską, a w 1919 roku specjalna komisja przemianowała ją na Koszykową. Dziś zwraca uwagę jej nawierzchnia, jako jedyna w okolicy wysadzana jeszcze „kocimi łbami” oraz posesje wśród starodrzewu i oplecione winoroślą. Część budynków została odremontowana lub wkomponowana w nowoczesną nieruchomość, z zachowaniem substancji zabytkowej i poszanowaniem bojarskiego stylu.

3. Dom, ul. Koszykowa 1

Widnieje w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków od 2005 roku. Zbudowany prawdopodobnie w końcu XIX w. Prezentuje typ maomiasteczkowego domu wielorodzinnego z dwoma wejściami: w elewacji od ulicy i od podwórza z gankiem. Obecnie niezamieszany, znajduje się w zasobach miasta.

4. Dom, ul. Staszica 8

Drewniany dom pokryty obecnie we frontowej części szalówką z tworzywa został zbudowany na początku XX wieku przez Michała Sztachelskiego i do dziś jest w posiadaniu tej rodziny. Jerzy Sztachelski, pierwszy wojewoda białostocki i późniejszy minister zdrowia był inicjatorem powstania Akademii Medycznej w Białymstoku. Od 1920 r. w domu tym mieszkał malarz Józef Zimmerman (1887-1954), autor pejzaży i artystycznych wizerunków Białegostoku, nauczyciel rysunku w białostockich gimnazjach. Wspólnie z innymi nauczycielami prowadził w tym domu tajne komplety w latach okupacji.

5. Najstarszy dom na Bojarach, ul. Staszica 9

Najstarszy dom na Staszica, zbudowany prawdopodobnie około 1879 roku. O jego dawnej metryce świadczy ukośne usytuowanie względem ulicy. Widać, że jego narożnik niejako „wciną się” w chodnik, bo budynek pierwotnie skierowany był frontem na duży ogród rozciągający się w kierunku północnym. Jest to obecnie budynek mieszkalny. Zachował się oryginalny szalunek i odeskowanie naroży, jednak zatarte zostały wymiary i podziały otworów okiennych.

6. Kamienica Michała Goławskiego, ul. Staszica 14

Budynek przy ul. Staszica 14 wzniesiono na początku XX w. Od 1928 r. mieszkał tu Michał Goławski (1904–1974), z wykształcenia historyk, nauczyciel gimnazjalny, ale także dziennikarz i zapalony krajoznawca. Napisał kilka przewodników po Białymstoku i województwie. Był działaczem samorządowym i kulturalnym. W listopadzie 1939 r. rodzinę Goławskich aresztowało NKWD i zesłało do Kazachstanu. W 1948 r. Goławski wyjechał do Wielkiej Brytanii, gdzie pełnił między innymi funkcję prezesa Polskiej Macierzy Szkolnej. Do Białegostoku nigdy nie powrócił.

7. Galeria im. Słędzińskich, ul. Wiktorii 5

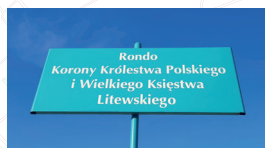
Budynek powstał ok. 1911 roku. Jest to przykład dużego parterowego domu wielorodzinnego z wysokim poddaszem użytkowym. W końcu XX wieku budynek przeszedł na własność miasta i w 2016 r. został przekazany na cele kulturalne. Dzięki umieszczeniu w nim Galerii Fotografii – oddziału Galerii im. Słędzińskich budynek udało się zachować.

8. Dom Czesława Sadowskiego, ul. Wiktorii 9

W domu z 1911 roku mieszkała rodzina Sadowskich. Bracia Tadeusz i Czesław byli artystami plastykami. Czesław malował portrety, plakaty, martwe natury, ilustrował książki, był autorem grafik i karykatur, a przede wszystkim pejzaży i widoków Białegostoku i okolic. Obecnie budynek jest nieużytkowany i popada w ruinę. Pojawiają się głosy o potrzebie przeznaczenia obiektu na galerię prac Sadowskich.

9. Dom, ul. Poprzeczna 2

Jedna z kilku białostockich realizacji Rudolfa Macury powstałych w duchu architektury modernizmu. Działka zakupiona została w 1934 r. przez Aleksandra Brzozowskiego i w rękach jego spadkobierców pozostaje do dziś. Charakterystyczna kubiczna bryła budynku zanurzona jest w starym ogrodzie z drzewkami owocowymi. W trakcie działań wojennych w 1944 r. narożnik domu został zniszczony przez bombę. Budynek wyremontowano z zachowaniem stolarki drzwiowej, pieców kaflowych i pierwotnych podziałów pomieszczeń.

10. Galeria Stare Bojary, ul. Gliniana 14

Drewniany dom przy ul. Glinianej 14 pochodzi z końca XIX wieku i jest jednym z najstarszych na tej ulicy. To typowy miejski dom dwurodzinny z pomieszczeniami usytuowanymi po obu stronach centralnie położonego wejścia i przelotowej sieni. Zachował się w dobrym stanie, a remont przeprowadzony został przez nowych właścicieli z poszanowaniem historii budynku. W ceglany murze obok drewnianego domu znajdują się niszowe wypełnione pamiątkowymi tablicami i symbolicznymi przedmiotami, m.in. pamiątka pobytu w tym domu ostatniego prezydenta RP na uchodźstwie, Ryszarda Kaczorowskiego.

11. Podwórkó Maksymiuka, ul. Słonimska 40a

W głębi posesji przy ul. Słonimskiej 40, w nieistniejącym już domu (pod nr 40a) mieszkał wraz z rodzicami Jerzy Maksymiuk, wybitny dyrygent, kompozytor i pianista, od 2001 r. Honorowy Obywatel Białegostoku. Jerzy Maksymiuk urodził się w Grodnie w 1936 r., a do Białegostoku rodzina sprowadziła się w 1941 r.

12. Willa geodety Puciłowskiego, ul. Słonimska 35/2

Dobrze zachowana willa przy ul. Słonimskiej 35/2 została wybudowana w 1933 r. przez Adama Puciłowskiego i prezentuje ciekawy przykład obiektu oszalowanego poziomo „na zakładkę”. Uwagę zwracają duże okna i czterospadowe dachy oraz przestrzenne wnętrza.

13. Willa Wolterów, ul. Słonimska 31

Została wybudowana wg projektu Rudolfa Macury w 1934 r. W 2009 r. właściciele dokonali gruntownego remontu przywracającego willi pierwotny wygląd. To niewątpliwie jeden z najcenniejszych zabytkowych obiektów w Białymstoku i od 1990 r. znajduje się w rejestrze konserwatorskim.

14. „Braciszkanie”, ul. Słonimska 8

Budynek powstał na początku XX w., a rozbudowano go w latach 30-tych według projektu architekta Rudolfa Macury z przeznaczeniem na działalność zakładu wychowawczego, prowadzonego przez bezhabitowy zakon męski. Stąd wzięły się popularny przydomek placówki - „Braciszkanie”. Po wojnie mieściło się tu przeniesione z Wilna Seminarium Duchowne, w którym wykładał ks. Michał Sopoćko. W latach 50. XX w. mieścił się tu Dom Dziecka, a dziś obiekt zajmuje placówka opiekuńczo-wychowawcza dla dzieci i młodzieży.

15. Modernizm na Orlej, ul. Orla 1 i ul. Orla 5

Willa Weroniki i Stanisława Nowakowskich przy ul. Orlej 1 została zbudowana w 1928 roku w duchu funkcjonalizmu. Podczas wojny mieszkali tu pracownicy Gestapo, po wojnie budynek odzyskali prawowici właściciele. Podczas ostatniego remontu nie odtworzono pierwotnych wzorów szalunku „na jodelkę”, a także zlikwidowano balkon z ciekawą balustradą, jednak zachowano asymetryczną bryłę składającą się z dwóch prostopadłościanów oraz pięciobocznie zakończonego ryzalitu. Willa przy ul. Orlej 5 pochodzi z 1933 r. i została wykonana jako otynkowana drewniana konstrukcja zrębowa. Podobnie jak sąsiedni dom, składa się z dwóch prostopadłościanów o różnej wysokości: niższego z półpięciem oraz wyższego, nakrytych płaskim dachem. Bryłę willi wzbogacono o dwa ganki.

16. Kamienica rodziny Zbirohowskich – Kościów, ul. Słonimska 15

Parterowa część budynku powstała jeszcze w XIX w., a nabył ją i rozbudował ziemianin Władysław Zbirohowski – Kościa, który zamieszkał tu z rodziną. Jego syn, Witold, stał się poważnym członkiem białostockiej społeczności. Prowadził m.in. agencję towarzystwa ubezpieczeniowego, był członkiem zarządu straży ogniowej, prezesem Towarzystwa Pomocy Szkołom Polskim, od 1915 r. działał w Komitecie Obywatelskim, który administrował Białymstokiem w czasie okupacji niemieckiej. W 1918 r., wraz z siostrą Marią Kościa, współorganizował „Koło Polek”, dostarczające polskim żołnierzom paczki z prowiantem i odzieżą. Budynek stanowi ciekawy przykład miejskiej willi z początku XX w. z wbudowaną oranżerią (obecnie przysłoniętą płytami). Jest zabytkiem należącym do zasobów miasta.

17. „Nowe Bojary”, ul. Stary Rynek

W 2016 r. Spółdzielnia Mieszkaniowa „Zachęta” zrealizowała projekt nowego osiedla domów wielorodzinnych wpisujących się w styl i charakter Bojar. Domy murowane, oszalowane, parterowe z użytkowym poddaszem i gankami, otoczone są zielenią i tradycyjnymi gatunkami drzewek owocowych, jak jabłonie i śliwy.

18. Dom, ul. Modlińska 2

Murowany parterowy dom z użytkowym poddaszem mieszczący dziś w sobie aptekę i lokale usługowe powstał w 1850 roku. Od 1984 r. widnieje w rejestrze zabytków, a remont wykonany został przez właścicieli z poszanowaniem substancji zabytkowej.

19. Hala targowa, ul. Modlińska 2/1

Wybudowana została w 1934 r. na Starym Rynku. Hala miała lekką drewnianą konstrukcję z centralnym pomieszczeniem przekrytym dachem z otwartą wieżą dachową. Sprzedawano w niej głównie mięso. Przetrwiała wojnę w dobrym stanie, w latach 70. XX w. nie była już użytkowana. Jej remont w latach 90. spowodował zmiany kształtu i wielkości otworów drzwiowych i okiennych, nakrycie centralnej hali stropem oraz pokrycie elewacji sidingiem. Jednak oryginalna drewniana konstrukcja oraz układ pomieszczeń zachowały się w niezmiennym stanie.

20. Kamienica, ul. Starobojarzka 13

Budynek został zaprojektowany w 1928 roku przez białostockiego architekta inż. Szymona Pappę na zlecenie Stefana Smólskiego. Kamienica wielorodzinna odzwierciedlała zmiany w architekturze dokonujące się u schyłku lat 20-tych XX w. Nowoczesnym elementem wyposażenia były łazienki i ustępy w każdym lokalu. Mieszkania przeznaczono na wynajem.

21. Willa Karola Wolischa, ul. Ogrodowa 27

Willa przy ul. Ogrodowej 27 wybudowana została w 1939 r. Była własnością Karola Wolischa, znanego w Białymstoku sędziego Sądu Okręgowego i jego żony Marty Zofii. Murowany dwukondygnacyjny budynek na planie wieloboku, z półokrągłym aneksem z balkonem stanowi doskonały przykład międzywojennego modernizmu, zrywającego z dotychczasowym nurtem historyzmu. Skromny detal willi inspirowany jest architekturą „okrętową”.

